

खप्तड छेडेदह गाँउपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन

२०७५

खप्तड छेडेदह गाँउपालिका
गाँउकार्यपालिकाको कार्यालय
डोगडी, बाजुरा

खप्तड छेडेदह गाँउपालिकामा विपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन गर्न बनेको ऐन, २०७५

प्रमाणिकरण मिति: २०७५।१०।२८

प्रस्तावना: खप्तड छेडेदह गाँउपालिका क्षेत्र भित्र प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्बाट सर्वसाधारणको जिउ ज्यान र शार्वजनिक, निजि तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति, प्राकृतिक एवं सांस्कृतिक सम्पदा र भौतिक भौतिक संरचनाको संरक्षण गर्नका लागि विपद् जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन सबै क्रियाकलापको समन्यात्मक र प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि कानून बनाउन बाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा २२१ को उपधारा (१) बमोजिम खप्तड छेडेदह गाँउसभाले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यस ऐनको नाम गाँउ विपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५ रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) **अध्यक्ष** भन्नाले गाँउपालिकाको अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) **कोष** भन्नाले दफा १२ बमोजिमको विपद् व्यवस्थापन कोष सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) **गैरप्राकृतिक विपद** भन्नाले महामारी, अनिकाल, डढेलो , किट वा सुक्ष्म जीवाणु आतङ्क, पशु वा चराचुरुङ्गमा हुने फुलु , सर्पदंश, जनावर आतङ्क, खानी, हवाई, सडक जल वा औद्योगिक दुर्घटना , आगालागी , विषाक्त ग्याँस , रसायन वा विकरण चुहावट , ग्याँस विष्फोटन, विषाक्त खाद्य सेवन, वातावरणीय प्रदुषण, वन विनास वा भौतिक संरचनाको क्षति तथा प्रकोप उद्धार कार्यमा हुने दुर्घटना वा यस्तै अन्य गैर प्राकृतिक कारणले उत्पन्न विपद् सम्भन्नु पर्छ ।

(घ) **जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति** भन्नाले संघिय ऐनको दफा १६ बमोजिम बाजुरा जिल्लामा गठन भएको जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति सम्भन्नु पर्छ ।

(ङ) **तोकिएको वा तोकिए** बमोजिम यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्भन्नुपर्छ ।

(च) **प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत** भन्नाले गाँउपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत सम्भन्नु पर्छ ।

(छ) **प्राकृतिक विपद** भन्नाले हिमपात, असिना, हिमपहिरो , हिमताल विष्फोटन, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, बाढी पहिरो तथा भुस्खलन, डुवान खडेरी , आधी, हुरी बतास, शीतलहर तातो हावाको लहर , चट्यान, भुकम्प, ज्वालामुखि विष्फोटन डढेलो वा यस्तै अन्य प्राकृतिक कारणले उत्पन्न जुनसुकै विपद् सम्भन्नु पर्छ ।

- (ज) राष्ट्रिय कार्यकारी समिति भन्नाले संघिय ऐनको दफा ६ बमोजिमको कार्यकारी समिति सम्झनुपर्छ ।
- (झ) राष्ट्रिय परिषद भन्नाले संघिय ऐनको दफा ३ बमोजिमको विपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन राष्ट्रिय परिषद् सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) विपद भन्नाले कुनै स्थानमा आपतकालिन अवस्था सृजना भई जन वा धनको क्षतिका साथै जीवनयापत र वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्ने प्राकृतिक वा गैरप्राकृतिक विपद सम्झनुपर्छ ।
- (ट) विपद् खोज तथा उद्धार समुह भन्नाले विपद्को अवस्थामा खोजी तथा उद्धार गर्न क्रियाशिल वा विपद् व्यवस्थापनको लागि परिचालन गर्न तयार गरिएको विष्टिकृत खोज तथा उद्धार समुह सम्झनु पर्छ र सो सब्दले तालिम प्राप्त मानवीय सहायताकर्मीलाई समेत जनाउँछ ।
- (ठ) विपद् जोखिम न्युनिकरण भन्नाले विपद् पुर्व गरिने जोखिम विप्लेषण तथा मुल्याङ्कन, विपद् रोकथाम वा विपद्बाट हुने क्षतिको न्युनिकरण तथा विकास कार्यमा विपद् जोखिमलाई कम गर्ने सम्बन्धि कार्य सम्झनुपर्छ ।
- (ड) विपद् पुनर्लाभ भन्नाले विपद्को घटना पछि गरिने पुनर्निमाण एवम् पुनर्स्थापना सँग सम्बन्धित कार्य सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) विपद् प्रतिकार्य भन्नाले विपद्को घटना घटनासाथ तत्कालै गरिने खोज ,उद्धार एवम् राहतसँग सम्बन्धित कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले विपद् प्रतिकार्यको पुर्व तयारीलाई समेत जनाउँछ ।
- (ण) विपद् व्यवस्थापन भन्नाले विपद् जोखिम न्युनिकरण , विपद प्रतिकार्य र विपद् पसनर्लाभसँग सम्बन्धित सम्पूर्ण क्रियाकलाप सम्झनु पर्छ ।
- (त) व्यावसायिक प्रतिष्ठान भन्नाले उद्योग, कलकारखाना, सिनेमा घर, सपिङ्ग मल, बहुउद्देश्यीय व्यापारिक भवन जस्ता व्यावसायिक प्रतिष्ठान सम्झनु पर्छ ।
- (थ) समिति भन्नाले दफा ३ बमोजिमको खप्तड छेडेदह गाउँपालिका विपद् व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ ।
- (द) संघिय ऐन भन्नाले नेपाल सरकारको विपद् जोखिम न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ सम्झनु पर्छ ।
- (ध) संघिय मन्त्रालय भन्नाले नेपाल सरकारको विपद् व्यवस्थापन हेर्ने गरी तोकिएको मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (न) सार्वजनिक संस्था भन्नाले सरकारी निकाय, सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व भएको संस्था, प्रचलित कानुन बमोजिम स्थापना भएका संगठित संस्था वा सबै प्रकारका स्वास्थ्य तथा शैक्षिक संस्था सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद-२

गाउँ विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन तथा काम कर्तव्य र अधिकार

गाउँ विपद् व्यवस्थापन समिति (१) गाउँपालिका भित्रको विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्यलाई प्रभावकारी रूपमा संचालन गर्न एक गाउँ विपद् व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) गाउँपालिकाको अध्यक्ष -संयोजक

(ख) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष -सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत -सदस्य

(घ) विषयगत समितिका संषेजक -सदस्य

(ङ) प्रतिनिधी, जिल्ला प्रशासन कार्यालय -सदस्य

(च) सामाजिक महाशाखा/शाखा प्रमुख -सदस्य

(छ) पूर्वाधार विकास महाशाखा/शाखा प्रमुख -सदस्य

(ज) खप्तड छेडेदह गाउँपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र रहेका सन्धिय सुरक्षा निकायका

प्रमुख वा प्रतिनिधि -सदस्य

(झ) खप्तड छेडेदह गाउँपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र रहेका प्रदेश प्रहरी कार्यालयको

प्रमुख वा प्रतिनिधि -सदस्य

(ञ) राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त दलका गाउँपालिका स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि -सदस्य

(ट) नेपाल रेडक्रस सोसाइटीका स्थानीय प्रतिनिधि -सदस्य

(ठ) निजि क्षेत्रको उद्योग वाणिज्यसम्बन्धि मान्यता प्राप्त संस्थाको गाउँ तहको अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(ड) गैरसरकारी संस्था महासंघका स्थानिय प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(ढ) नेपाल पत्रकार महासंघको स्तानिय प्रतिनिधि (१ जना) -सदस्य

(ण) विपद् व्यवस्थापन हेर्ने गरि तोकिएको महाशाखा/शाखा प्रमुख -सदस्य सचिव

(३) उपदफा (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि क्रम संख्या (अ),(ट),(ड),(ढ) र (ण) का सदस्यहरु उपलब्ध नभएको अवस्थामा पनि समिति गठन एवम् काम कारवाही गर्न असर पर्ने छैन ।

(४) उपदफा (२) बमोजिमको समितिले संधिय ऐनको दफा १७ बमोजिम स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समितिको रुपमा समेत काम गर्नेछ ।

समितिको बैठक सम्बन्धि व्यवस्था (१)संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा समितिको बैठक बस्नेछ ।

(२) समितिको सदस्य-सचिवले समितिको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान तोकी बैठकमा छलफल हुने विषयसूची सहितको सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा चौबिस घण्टा अगावै सबै सदस्यले पाउने गरी पठाउनु पर्नेछ ।

(३) समितिका पाचस प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागी गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(४) उपदफा (२) र (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि समितिको बैठक तत्काल बोलाउन आवश्यक भएमा अध्यक्षले जुनसुकै बेला पनि समितिको बैठक बोलाउन सक्नेछ र त्यस्तो अवस्थामा अध्यक्ष र घटीमा १ जना सदस्यसहित सदस्य सचिव उपस्थित भएमा समितिको बैठक बस्न सक्नेछ ।

(५) समितिकोबैठक संयोजकको अध्यक्षतामा हुनेछ ।

(६) समितिको निर्णय बहुमतद्वारा हुनेछ र मत बराबर भएमा संयोजकले निर्णायक मत दिनेछ ।

(७) समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकाय वा संघसस्थाका प्रतिनिधि र विज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(८) समितिको बैठकसम्बन्धि अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(९) समितिको निर्णय सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ ।

५. समितिको काम,कर्तव्य र अधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धि राष्ट्रिय परिषदबाट स्वीकृत राष्ट्रिय नीति तथा योजना एवम् राष्ट्रिय कार्यकारी समिति र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत तथा क्षेत्रगत नीति योजना र कार्यक्रम अनुरूपहुने गरी गाउँ विपद् व्यवस्थापन नीति तथा योजना तर्जुमा गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने,
- (ख) गाउँ सभाबाट स्वीकृत नीति तथा योजनाको अधिनमा रही विपद् जोखिम न्युनिकरण विपद् प्रतिकार्य तथा विपद् पुनर्लाभ सम्बन्धि एकीकृत तथा क्षेत्रगत नीति, योजना तथा कार्यक्रम स्वीकृतगरी लागू गर्ने, गराउने
- (ग) गाउँपालिकाबाट संचालन हुनेविपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्ताव तयार गर्ने, गराउने
- (घ) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने, गराउने
- (ङ) गाउँपालिकाको पदाधिकारी,कर्मचारी,स्वयंसेवक,सामाजिक परिचालक तथा समुदायलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने,
- (च) विपद्का घटना हुनासाथ खोज,उद्धार र राहत लगायतका प्राथमिक कार्यहरु तत्काल गर्नका लागीसंस्थागत सयन्त्र स्वतः परिचालितहुने गरी आवश्यक कार्यविधि तथा मापदण्ड तर्जुमा गरी लागू गर्ने, गराउने
- (छ) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा संघिय तथा प्रादेशिक कानूनको अधिनमा रही सार्वजनिक, निजी,गैरसरकारी लगायत सबै निकाय तथा संस्थाले निर्वाह गर्नु पर्ने भुमीका निर्धारण गर्ने तथा त्यस्ता संस्था वा निकायलाई आफ्नो नीति, योजना र कार्यक्रममा विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी विषय समावेश गर्न लगाउने,
- (ज) विपद्को समयमा आमसञ्चारका माध्यमहरुको भुमिकासम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (झ) सरकारी निजी एवम् गैरसरकारी संस्था, स्थानिय स्वयंसेवक, सामाजिक परिचालक लगायत सम्बन्धित सबै पक्षको समन्वय र संलग्नतामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने,
- (ञ) भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भवनसंहिता लगायत अन्य स्वीकृत निर्देशिका वा मापदण्डको पालना गराउने
- (ट) स्थानिय सार्वजनिक पूर्वाधार सम्बन्धी संरचनाको विपद् जोखिम मुल्यांकन गर्ने, गराउने
- (ठ) नदी किनार, बगर पहिरो जान सक्ने भिरालो जमिन र ढुवान हुने क्षेत्र वा विपद् जोखिमको सम्भावना भएका असुरक्षित बसोबास गर्ने व्यक्ति तथा समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा बसोबाससम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने
- (ड) विपद्बाट स्थानिय स्तरमा निजी तथा सार्वजनिक क्षेत्रबाट भइरहेको सेवा प्रवाहमा अवरोध आइपरेमा सोको पुन संचालनका लागी सेवा निरन्त्रताको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने

(ढ) स्थानिय समुदायलाई विपद्प्रति जागरुक बनाउन, विपद्सँग सम्बन्धीत योजना तथा कार्यक्रम तर्जुम गर्नु तथा विपद्को घटना हुनासाथ प्रतिकार्यका लागी परिचालित हुन बडा तथा समुदायस्तरमा समावेशी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन गर्ने,

(ण) विद्यालय तहको शैक्षिक पाठ्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी विषय समावेश गर्न पहल गर्ने,

(त) विपद् प्रतिकार्यका लागी नमूना अभ्यास गर्ने, गराउ

(थ) विपद्को समयमा प्रयोग गर्न सकिने गरी वारुणयन्त्र लगायतका अन्य उपकरणहरु तयारी हालतमा राख्न लगाउने

(द) स्थानिय स्तरमा आपत्कालिन कार्यसंचालन केन्द्रको स्थापना र संचालन गर्ने

(ध) गाउँपालिकामा विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्वाचेतावनी प्रणालीको विकास र संचालन गर्ने, गराउने

(न) विपद् प्रभावित क्षेत्रमा तत्काल उद्धार तथा राहातको व्यवस्था मिलाउने,

(प) विपद् परी हराएका, बिग्रेका वा नष्ट भएका कागजातको यकिन तथ्याङ्क अद्यावधिक गरी राख्न लगाउने,

(फ) विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचयपत्र वितरण गर्ने, गराउने

(ब) विपद्को समयमा जोखिममा रहेको समूह विशेष महिला,बालबालिका,किशोरी,अपाङ्ग भएका व्यक्तिउपर हुन सक्ने घटना -लैङ्गिक हिंसा, बेचबिखन तथा अन्यकुनै किसिमको शोषण) रोकथामको लागी विषेश सतर्कता अपनाई सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने,

(भ) विपद् प्रभावितहरुको प्रतक्ष्य र सक्रीय सहभागितामा विपद् प्रभावित क्षेत्रमा आर्थिक क्रियाकलापको पुनर्स्थापना, राजगारीका अवसरको सृजना तथा जीवनयापनका लागी आयआर्जनका कार्यक्रम गर्ने, गराउने

(म) विपद्को जोखिममा रहेका महिला ,बालबालिका,जेष्ठ नागरिक, दलित, सीमान्तकृत वर्ग तथा समुदाय,असक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागी विषेश योजना तथा कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने

(य) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानले प्रचलित ऐन बमोजिम कार्य गरे नगरेको अनुगमन गर्ने,

(र) विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धी राष्ट्रिय कार्यकारी समिति, प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति तथा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णयअनुसार विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने, गराउने

(ल) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारका मन्त्रालय, विभाग तथा अन्य निकायसँग सहकार्य गर्ने

- (व) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा गाउँ सभाले तोकेका अन्य कार्य गर्ने गराउने
- (श) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा सन्धि तथा प्रादेशिक कानूनको प्रतिकूल नहुने गरी गाउँ कार्यपालिकाले तोके बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने, गराउने
- (ष) विभिन्न संघसंस्था, व्यक्तिबाट प्राप्तहुने राहात तथा पुनर्निर्माण र पुनर्लाभका विषयवस्तुलाई स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समितिले तोकेको स्थान र मापदण्ड अनुसार गर्ने, गराउने

परिच्छेद -३

वडा स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन तथा काम कर्तव्य र अधिकार

वडा स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति: (१) गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा एक वडा स्तरिय विपद् व्यवस्थापन समिति रहनेछ ।

(२) वडास्तरिय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) वडा अध्यक्ष	-संयोजक
(ख) वडा सदस्यहरु	-सदस्य
(ग) वडा भित्र रहेका विषयगत शाखा/इकाई कार्यालय प्रमुखहरु	-सदस्य
(घ) वडाभित्र रहेका सुरक्षा निकायका प्रमुखहरु	-सदस्य
(ङ) राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त दलका वडास्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि	-सदस्य
(च) स्थानिय रेडक्रस	-सदस्य
(छ) गैरसरकारी तथा समुदायमा आधारित संघसंस्था तथा युवा क्लबबाट संयोजकले तोकेबमोजिम न्युनतम २ महिला सहित ४ जना	-सदस्य
(ज) वडा सचिव	-सदस्य सचिव

(३) उपदफा (२) बमोजिमको समितिको बैठक सो समितिको संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।

(४) समितिको सदस्य सचिवले समितिको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान तोकी बैठकमा छलफलहुने विषयसूची सहितको सूचना बैठक बस्ने समयभन्दा चौबिस घण्टा अगावै सबै सदस्यले पाउने गरी पठाउनु पर्नेछ ।

- (५) समितिका पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको लागी गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
- (६) उपदफा (४) र (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि सो समितिको बैठक तत्काल बोलाउन आवश्यक भएमा संयोजकले जुनसुकै बेला पनि समितिको बैठक बोलाउन सक्नेछ र त्यस्तो अवस्थामा संयोजक र घटीमा १ जना सदस्यसहित सदस्य सचिव उपस्थित भएमा समितिको बैठक बस्न सक्नेछ ।
- (७) समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको संयोजकले गर्नेछ ।
- (८) समितिको निर्णय बहुमतद्वारा हुनेछ र मत बराबर भएमा संयोजकले निर्णायक मत दिनेछ ।
- (९) समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित निकाय वा संघसस्थाका प्रतिनिधि र विज्ञलाई बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।
- (१०) समितिको बैठकसम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
- (११) समितिको निर्णय सदस्य सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ ।

वडास्तरिय विपद् व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) वडाभित्र विपद् प्रतिकार्य तथा विपद् पुनर्लाभ सम्बन्धी कार्यक्रम संचालनका लागी गाउँ विपद् व्यवस्थापन समितिमा सिफारिस गर्ने तथा सो समितिबाट स्वीकृत नीति तथा योजना अनुरूपका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन अनुगमन र पुनरावलोकन गर्ने
- (ख) वडामा विकास निर्माणका क्रियाकलापहरु कार्यान्वयनमा विपद् जोखिम व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने, सुरक्षीत विद्यालय तथा अस्पतालका लागी विपद् जोखिम न्यूनिकरणका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने,
- (ग) विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा वडाको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने,
- (घ) विपद् व्यवस्थापन योजना, आपतकालिन कार्ययोजना,पनःस्थापना तथा पुननिर्माण योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने,गराउने,
- (ङ) समुदायमा विपद् व्यवस्थापनसम्बन्धीकाम गर्ने समुहहरुको परिचालन गर्ने,गराउने

- (च) वडा सदस्यहरु, कर्मचारी, स्वयमसेवक, समाजिक परिचालक तथा समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समिति सदस्य, नागरिक समाजका प्रतिनिधिलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रशिक्षणको व्यवस्था मिलाउने,
- (छ) स्थानीय समायलाई विपद् प्रति जागरुक बनाउन विपद्सँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रम तर्जमा गर्न तथा विपद्को घटना हुन साथ प्रतिकार्यका लागी तयारी हवस्थामा राख्ने,
- (ज) विपद्का घटना हुनसाथ खोज उद्धार ,र राहत लगायतका प्राथमिक कार्यहरु तत्काल गर्नको लागी समन्वय गर्ने
- (झ) आपत्कालीन नमुना अभ्यास गर्ने, गराउने
- (ञ) विपद् प्रभावित घरपरिवारको पहिचान स्तर निर्धारण तथा परिचय पत्र वितरणमा गाँउ विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्ने,
- (ट) विपद्को समयमा जोखिममा रहेका समुह विपेश गरी महिला, बालबालिका, किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्तिउपर हुन सक्ने घटना (लैङ्गिक हिंसा, बेचबिखन तथा अन्य कुनै किसिमको शोषण) रोकथामको लागी विशेष सतर्कता अपनाई सचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ठ) गाँउ विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्य कार्य गर्ने, गराउने ।

परिच्छेद-४

सुरक्षा निकाय तथा अन्य निकायको परिचालन

८. सुरक्षा निकायको परिचालन तथा सहयोग र समन्वय: (१) गाउँकार्यपालिकाले विपद् व्यवस्थापनको काममा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले परिचालन गरेका संघीय तथा प्रादेशिक सुरक्षा निकायहरुलाई सहयोग र समन्वय गर्नेछ ।
- (२) सुरक्षा निकायले विपद्को समयमा खोज तथा उद्धार कार्यका लागी गाउँकार्यपालिकासँग आवश्यक सामग्री माग गरेको अवस्थामा गाउँपालिकामा उपलब्ध भएसम्म त्यस्तो सामग्री तत्काल उपलब्ध गराइनेछ ।

- (३) विपद् प्रतिकार्यका लागी गाउँपालिकाले आफूसँग रहेको नगर प्रहरीलाई परिचालन गर्नेछ ।

९. **वारुणयन्त्र तथा अन्य सेवा प्रदायक निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार:**

- (१) वारुणयन्त्र, एम्बुलेन्स तथा त्यस्तै अन्य सेवा प्रदायकले आपतकालीन खोज, उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउन समितिले दिएको निर्देशनको पालना गर्नु पर्नेछ ।
- (२) आपत्कालीन कार्य सम्पादन गर्दा समितिको आदेश बमोजिम कुनै पनि स्थानमा प्रवेश गर्ने तथा जुनसुकै व्यक्ति वा संस्थाको साधन र स्रोत उपयोग गर्ने अधिकार वारुणयन्त्र सेवा प्रदायकलाई हुनेछ ।

१०. **सार्वजनिक संस्था तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठाको दायित्व:** (१) विपद् व्यवस्थापन

सम्बन्धमा गाउँपालिका भित्रका सबै सार्वजनिक संस्था तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठाको दायित्व देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- (क) आफ्नो भवन, उद्योग, कार्यालय वा व्यावसायिक केन्द्रमा विपद्का घटना हुन नदिन विपद् सुरक्षा औजार, उपकरण, सामग्री, आपत्कालीन निकाय लगायत तोकिय बमोजिमका अन्य व्यवस्था गर्ने,
- (ख) तथ्याङ्क सङ्कलन, क्षतिको मुल्याङ्कन, राहत, पुनस्थापना तथा पुननिर्माण समेतका सम्पूर्ण कार्यमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
- (ग) आफ्ना कर्मचारी तथा कामदारहरूलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा आधारभूत अभिमुखिकरण गर्ने गराउने ।

- (घ) विपद् व्यवस्थापन कार्यमा उपयोग हुने स्रोत साधनलाई तयारी हालतमा राख्ने ।
- (ङ) आफ्ना भवन लगायत अन्य संरचना आपत्कालीन प्रयोजनका लागी आवश्यक परेमा आदेशानुसार उपलब्ध गराउने,
- (च) सम्बन्धित अधिकारीको सुपरिवेक्षणमा उद्धार तथा राहत वितरण कार्यमा सहयोग पुर्यासउने,
- (छ) विपद् जोखिम न्यूनिकरण संयन्त्रको व्यवस्था गरी तयारी अवस्थामा राख्ने,
- (ज) फोहरमैला तथा प्रदुषणको यथोचित व्यवस्थापन गरी यसबाट वातावरण र जनजीवनमा पर्न सक्ने नकरात्मक प्रभावलाई न्यूनिकरण गर्ने उपायहरू अपनाउने,
- (झ) विपद्को घटना घटेमा तत्काल निजको सुरक्षा निकाय र स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रलाई खबर गर्ने, ।
- (२) गाउँपालिका भित्रका सार्वजनिक संस्था तथा व्यवसायिक प्रतिष्ठानले गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाको अधिनमा रही विपद् व्यवस्थापन योजनाको तर्जुमा गरी अनिवार्य रूपमा लागू गर्नुपर्नेछ ।
११. **विपद् व्यवस्थापनमा सहयोग गर्नु पर्ने:** गाउँपालिकाका सरकारी कार्यालय, गैरसरकारी संस्था, स्थानीय संघ संस्था, समुदाय, स्वयंसेवक, नागरीक समाज, निजि क्षेत्र तथा व्यक्तिले विपद् व्यवस्थापन कार्यमा गाउँपालिकालाई देहायबमोजिम सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

- (क) तथ्याङ्क सङ्कलन, क्षतिको मुल्याङ्कन, राहत, पुनर्स्थापना तथा पुननिर्माण लगायतका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने,
- (ख) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,
- (ग) क्षमता विकास आपत्कालीन नमूना अभ्यास तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रसिक्षण कार्यक्रममा सहयोग गर्ने तथा भाग लिने,
- (घ) खोज उद्धार तथा राहत वितरण सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने ।

परिच्छेद-५

विपद् व्यवस्थापन कोष सम्बन्धी व्यवस्था

१२. **विपद् व्यवस्थापन कोष:** (१) विपद् व्यवस्थापनका लागी गाउँपालिकामा छुट्टै आकस्मिक कोष रहनेछ ।
- (२) कोषमा देहाय बमोजिमका रकमहरु रहनेछन्:-
- (क) गाउँपालिकाको वार्षिक बजेट बाट विपद् व्यवस्थापन कोषमा जम्मा गर्ने गरी स्वीकृत रकम,
- (ख) प्रदेश सरकार बाट विपद् व्यवस्थापनका लागी प्राप्त रकम,
- (ग) नेपाल सरकारबाट विपद् व्यवस्थापनका लागी प्राप्त रकम,
- (घ) स्वदेशी कुनै संघ संस्था वा व्यक्तिबाट दान, दातव्य वा उपहार स्वरुप प्राप्त रकम,
- (ङ) अन्य कुनै स्रोतबाट प्राप्त रकम ।
- (३) विपद् व्यवस्थापनका लागी गाउँपालिकाले कानून बमोजिम विषेश शुल्क वा दस्तुर संकलन गर्न सक्नेछ ।
- (४) कोषको सञ्चालन तोकीयबमोजिम हुनेछ ।

- (५) कोषको रकम विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कामका लागि प्रयोग हुनेछ ।
- (६) उपदफा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कोषको रकम नियमित प्रशासनिक कार्यको लागि खर्च गरीने छैन ।
- (७) कोषको लेखा परिक्षण महालेखा परिक्षकबाट हुनेछ ।
- (८) समितिले कोषको वार्षिक आयव्ययको प्रतिवेदन तयार गरी कार्यापालिकामार्फत गाउँसभा समक्ष पेश गर्नेछ ।

परिच्छेद -६

कसूर तथा सजाय

१३. **कसूर तथा सजाय:** कसैले विपद्को घटना घट्न सक्ने गरी लापरवाही गरेमा वा त्यस्तो घटना घटाउन प्रत्यक्ष संलग्न भएमा वा घटना घटेको अवस्थामा नाजायज फाईदा लिने गरी वा आफुलाई मात्र फाईदा पुग्ने किसिमको कुनै काम गरेमा वा यस सम्बन्धमा संघीय कानून बमोजिम कसूरजन्य मानिने कुनै काम गरेमा तत्सम्बन्धी कारवाही प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद -७

विविध

१४. **विपद् संङ्कटग्रस्त क्षेत्रको घोषणाको पालना र समन्वय:** (१) नेपाल सरकारले गाउँपालिकाभित्रको कुनै ठाउँमा गम्भीर प्रकृतिको विपद् उत्पन्न भएवाट विपद् संङ्कटग्रस्त क्षेत्र घोषण गरी प्रचलित कानून बमोजिम कुनै काम गर्न गराउन आदेश दिएमा सोको पालना गर्नु गराउनु गाउँपालिकाको कर्तव्य हुनेछ ।
 - (२) उपदफा (१) बमोजिम घोषणा गरिएको क्षेत्रमा नेपाल सरकारले प्रचलित कानून बमोजिम कुनै काम गर्न गराउन गाउँपालिका भित्रको कुनै व्यक्ति संस्था वा अधिकारीलाई आदेश दिएमा सोको पालना गर्न गराउन गाउँपालिकाले आवश्यक समन्वय गर्नेछ ।
 - (३) उपदफा (१) बमोजिम घोषणा गरिएको क्षेत्रसम्बन्धी सूचनाको प्रसारणमा गाउँपालिकाले सहयोग र समन्वय गर्नेछ ।
१५. **नेपाल सरकारको स्वीकृतीमा मात्र प्रवेश गर्नु पर्ने:** (१) गाउँपालिका भित्र उत्पन्न विपद् अवथालाई तत्काल सामना गर्न आन्तरिक स्रोत र साधनबाट नभ्यउने भएमा मानवीय तथा अन्य सहायता र सामान्यका लागि जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकार तथा नेपाल सरकारलाई अनुरोध गरिनेछ ।

- (२) विपद्बाट उत्पन्न स्थिति नियन्त्रण गर्ने क्रममा नेपाल सरकारले अन्तराष्ट्रिय मानवीयतथा अन्य सहयोग लिई परिचालन गरेको अवस्थामा नेपाल सरकारको निर्देशनमा रही तत् सम्बन्धि कार्यमा सहयोग र समन्वय गरिनेछ ।
- (३) छिमेकी स्थानीय तहमा कुनै विपद् उत्पन्न भई सो को व्यवसपनका लागी छिमेकी स्थानीय तहले सोभै, जिल्ला समन्वय समिति वा प्रदेश सरकार मार्फत अनुरोध गरेमा उपलब्ध भएसम्मको सहयोग पुर्याउनु गाउँपालिकाको दायित्व हुनेछ ।

१७. **तत्काल खरिद तथा निर्माण र प्रयोग गर्न सकिने:** (१)विषेश परिस्थिति परी विपद्बाट प्रभावित क्षेत्रमा खोज, उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउन तथा भईरहेको विपद्बाट थप क्षति हुन नदिनका लागि तत्कालै राहत सामाग्री खरिद वा निर्माण कार्य गर्न आवश्यक भएमा सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी प्रचलित कानूनमा रहेको विषेश परिस्थितिमा खरिद गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था बमोजिम गाउँकार्यपालिकाले खरिद वा निर्माण कार्य गर्न सकिनेछ ।

- (२) विपद् प्रभावित क्षेत्रमा खोज, उद्धार तथा राहत उपलब्ध गराउन तथा भइरहेको विपद् थप क्षति हुन नदिनका लागी गाउँपालिका क्षेत्र भित्रको कुनै गैरसरकारी कार्यालय वा अन्य संघ संस्था र व्यक्तिको चल, अचल सम्पत्ति तथा सवारीसाधनको उपोग गर्न आवश्यक भएमा सोको अभिलेख राखी तोकीयको अवधीको लागी अस्थायी तवरले प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

- (३) विपद् बाट प्रभावित क्षेत्रमा तत्काल राहत उपलब्ध गराउन गाउँपालिका क्षेत्रभित्रको कुनै गैरसरकारी कार्यालय वा अन्य संघ संस्था र व्यक्तिको खाद्यान्न, लत्ततकपडा, औषधी वा अन्यवस्तु आवश्यक भएमा सोको अभिलेख राखी नियन्त्रणमा लिन र सम्बन्धीत प्रभावित पक्षलाई वितरण गर्न सकिने छ ।

- (४) गाउँपालिकाले उपदफा (२) बमोजिम कुनै सम्पत्ति अस्थायी रुपमा प्राप्त गरेमा वा उपदफा (३) बमोजिम कुनै वस्तु नियन्त्रण र वितरण गरेमा त्यस्तो सम्पत्ति प्रयोग वा वस्तु उपयोग वापत प्रचलित दर अनुसारको रकम सम्बन्धीत कार्यालय, संस्था वा व्यक्तिलाई दिनेछ ।

१८. **राहतको न्यूनतम मापदण्ड सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) विपद् प्रभावित व्यक्तिलाई नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारले उपलब्ध गराउने राहतको अतिरिक्त गाउँपालिकाले आन्तरिक स्रोतबाट थप राहत उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गाउँपालिकाले विपद् प्रभावित व्यक्तिलाई राहत उपलब्ध गराउँदा मापदण्ड बनाई सोको आधारमा राहत उपलब्ध गराउने छ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम राहतको मापदण्डमा अन्य विषयको अतिरिक्त देहायको विषय समावेश भएको हुनुपर्नेछ ।

(क) विपद् प्रभावित व्यक्तिलाई अस्थायी आश्रयस्थलमा राख्दा उपलब्ध गराउनुपर्ने आवास, खाद्यान्न, खानेपानी, स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी,

(ख) विपद्बाट मृत्यु हुनेको परिवार तथा सम्बन्धिको क्षती हुने व्यक्तिलाई उपलब्ध गराउनुपर्ने न्यूनतम राहत सम्बन्धी,

(ग) महिला, बालबालिका, जेष्ठनागरिक, अशक्त तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको आवश्यकता सम्बोधनका लागि विशेष राहत प्याकेज (जस्तै: डिग्नीटि किट र चिल्डुन किट) महिलाहरुका लागि सुरक्षित महिला मैत्री स्थल,

(घ) व्यक्तिगत गोपनीयता तथा सुरक्षासम्बन्धी,

(ङ) न्यूनतम राहत बाहेक स्वरोजगार तथा रोजगारी व्यवस्थापनको माध्यमबाट पीडितको जिविकोपार्जन सम्बन्धी,

(च) गैरसरकारी वा व्यक्तिगत रुपमा दिईने राहतको वितरण सम्बन्धी ,

(छ) एकद्वार प्रणाली अनुरूप राहत वितरण गर्ने सम्बन्धी ,

(ज) राहतसँग सम्बन्धीत अन्य उपयुक्त विषय ।

१९. **विपद्मा परी हराएका वा नष्ट भएका कागजात सम्बन्धमा :** विपद्मा परी हराई फेला पर्न नसकेका तथा आंशिक वा पूर्ण रुपमा क्षति भएका गाउँपालिकाका महत्वपूर्ण कागजातहरुको प्रमाणिकरण तथा प्रतिलिपि उपलब्ध गराउने सम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित कानूनले तोके बमोजिमको हुनेछ ।

२०. **निर्देशन दिन सक्ने:** समितिले यस ऐनको अधिनमा रही विपद् व्यवस्थापनका लागी कुनै व्यक्ति वा निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ, र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु सम्बन्धीत व्यक्ति वा निकायको कर्तव्य हुनेछ ।
२१. **उपसमिति गठन गर्न सक्ने:** (१) समितिले आवश्यकता अनुसार उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन हुने उपसमितिको काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्य विधि उपसमिति गठन गर्दाका बखत तोकीय बमोजिम हुनेछ ।
२२. **अभिलेख राख्नु पर्ने:** (१) विपद्को समयमा राहत उपलब्ध गराउने व्यक्ति निकाय वा संस्थाको नाम र उपलब्ध गराइएको राहत तथा सो को परिमाण सहितको विवरणको अभिलेख राख्ने व्यवस्था समितिले मिलाउनु पर्छ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम विवरण राख्दा विपद्मा परेका महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक, विपद्का कारणले स्थानान्तरण भएका घरपरिवार लगायतको संख्या एकिन हुने विवरण र उन्हिरुलाई उपलब्ध गराइएको राहत स्पष्ट रुपमा राख्नुपर्नेछ ।
२३. **पुरस्कार दिन सक्ने:** स्थानीय विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा विशेष योगदान पुर्याउने उत्कृष्ट व्यक्ति वा संस्थालाई प्रोत्साहन स्वरुप समितिको सिफारिसमा गाउँकार्यपालिकाले सम्मान तथा पुरस्कार दिन सक्नेछ ।
२४. **वार्षिक प्रतिवेदन:** (१) समितिले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा गरेको कामको विवरण सहितको वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी कार्यपालिकामार्फत गाउँसभा, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति तथा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम वार्षिक प्रतिवेदन सार्वजनिक रुपमा प्रकाशन गर्नुपर्नेछ ।
२५. **प्रशासनिक खर्च व्यवस्थापन:** _ समितिको बैठक तथा प्रतिवेदन तयारी लगायतका कार्यसँग सम्बन्धित न्यूनतम प्रशासनिक खर्च गाउँकार्यपालिकाले व्यवस्था गर्नेछ ।
२६. **अधिकारको प्रत्यायोजन:** यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम समितिलाई प्राप्त अधिकारमध्ये आवश्यकता अनुसार केहि अधिकार समितिको संयोजक तथा तोकिएको पदाधिकारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।
२७. **नियम बनाउने अधिकार:** गाउँ कार्यपालिकाले यो ऐन कार्यान्वयनका लागी आवश्यक नियम तथा कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।